

hogy a két Morus, az „emancipált” s a fanatikus mennyire ugyanaz, hogy az a türelem, amelyet az Utópia valójában elég zárt állama lelkiismereti ügyekben megad, nem mond ellen az indulatoknak, amelyet az államot fenyegető szektázás kivált — s hogy paráznák ott sem rakhatják ki válás címén a házasságból az ártatlant. Mindezt azonban nem is kell túlságosan bizonyítani, amint azt se, hogy a barátait szelíden mulattató elme a pusztulás előérzetében ki is fordulhat magából, anélkül, hogy szembe kerülne magával. Olyan ellenmondás ez, amelyet a Tanút olvasó történész, nem hogy mai írásaim, de a Kisebbségben olvasása közben is szememre vet-
het, amint Cs. Szabó annak idején szememre is vetette.

Ezenkívül azonban alig talállok Chambers szép munkájában olyan tragikumot, amelyre sorsom visszhangot verne, tán el is aludt bennem az a visszhangverő, amely a Villámfénynél, majd a Széchenyi, még később a Szörnyeteg s Áruló idején olyan mohón kereste a rokon sorsokat, amelyekben kelepceje jajait elsírhatja. De ha felölthető tragikumot nem is találtam ebben a bölcs angol könyvben, belülről, egy monográfián át ismertem meg benne egy korszakot, amelyről idáig inkább csak világtörténeti körvonalalaiban tudtam.

